

KOSOVA: BAĞIMLI BİR BAĞIMSIZLIK İLE NEREYE?

Osman Karatay*

Özet

Şubat 2008'de Kosova'ya bağışlanan bağımsızlık, tarihi bir sürecin hızlandırılmasından ibaret gözükmüyor. Ancak aradan geçen on yıla rağmen bu acelecilik ve dikkatsizlik, içinde önümüzdeki dönemin yeni sorunlarını barındırmaktadır. Batı ülkeleri bu sorunları geleceğe havale etmekle hata yapmışlardır. Rusya'nın hatası ise bir Kosova siyaseti geliştirmek yerine Sırbistan'ın söylemini kayıtsız şartsız desteklemek olmuştur. Bu yüzden Sırp kesimindeki çözüm önerilerini bile görmemişlerdir. Kosovalıların bağımsızlığı öğrenmeleri kolay olacağına benzemiyor. İktisadi zorluklar elbette kapıdan ayrılmayacak, ancak en büyük beklentiler etnik tutumun siyasete etkisinin iyi denetlenmesi hususunda olacaktır.

Anahtar kelimeler: Kosova, Sırbistan, Arnavutlar, Sırlar, ABD, AB, Rusya.

Hiçbir çözümün tüm tarafları tatmin etmesi mümkün değildir. Lakin her çözümün de kolay kolay düğüm olması beklenemez. Çözümler çift taraflı feragatlere ve karşılıklı rızaya dayandığı ölçüde çözümlenirler. Tek taraflı bir öneri, daha doğrusu oldu-bitti, ancak durumu olduğundan daha kötü hale getirecek bir düğümle sonuçlanacaktır. Daha da kötüsü, bu tür uygulamalarda var olan çözüm ihtimallerinin öldürülmesi söz konusu olmaktadır. Bazen de tarihsel zorunluluğa beşer müdahalesi adeta tarihi kızdırmakta, işleyişini aksatmaktadır.

Son dönemde özerk bir bölgeye verilen bağımsızlığa tek örnek olarak Kosova'ya hediye edilen bağımsızlık da bu neviden görülebilir. Fiilen elinden çıkmış, geri eline aldığımda ise tutamayacağı kadar sıcak olan bir Kosova ile Sırbistan'ın ne yapacağını sormak yerine, sahip olmadığı bir şeyi elinden alarak Sırp maşeri vicdanına atılan tokat ile, bugünkü sorunların kaynağı olan tarihi mağduriyet algılarına bir yenisi daha eklenmektedir. Yani bugünkü çözüm aslında varolan sorunu gelecekte daha da büyütecek bir nüvenin daha toprağa atılmasından ibarettir. Dolayısıyla, uzak veya yakın geleceğin insanı bugünkünden daha büyük sorunlarla başa çıkmak durumundadır.

* Y. Doç. Dr. Osman Karatay, Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Bornova - İZMİR.

SORUNUN TARİHÇESİ

Tarihçeye yeterince aşına olmayan okuyucu açısından Kosova'nın yakın geçmişi- ni özetlemekte fayda vardır. Ortaçağ'da Sırp devletinin kalbi olan Kosova (bu tür savlarda bir anlam yükü yoktur; herkesi Ortaçağ'daki evine göndermek çok masraflı olacaktır ve bugün çok az insan bunu istemektedir), Osmanlı döneminde hızlı bir şekilde İslamlaştı ve Arnavutlaştı. Buraya yerleşen çok fazla Türk'ü ve Boşnak ve Goranları da eklersek, bölgenin Sırp görüntüsü neredeyse sadece eski kilise ve manastırlara indirgendi. Balkan Savaşı'nın ardından tehcir ve katliamların refakatinde gelen Sırp işgali ile başlayan dönem, belli zamanlarda yoğunlaşan Sırp yerleşimlerini artırma çabalarına rağmen, genel görünümü değiştirmekte başarılı olamamıştır.

2. Dünya Savaşı esnasında gerek buradaki direnişin Tito ile birlikte çalışan Kosova komünistlerince yürütülmesi, gerekse de Enver Hoca'nın imkânı olmasına rağmen bu bölgenin Arnavutluk'la birleşmesi için bir ısrarda bulunmaması sebebiyle, Kosova 1945 yılında yeni kurulan Sosyalist Yugoslavya sınırları içinde kaldı. Çoğunluğu ve esas kütlesi Yugoslavya sınırları içinde bulunan halklar (Sırp, Hırvat, Sloven, Karadağlı, Makedon, daha sonra da Müslüman = Boşnak), tarihi gerçekler de gözetilerek, kurucu unsurlardan sayıldı ve kendileri için birer federal cumhuriyet oluşturuldu. Ancak Kosovalı Arnavutların esas kitlesinin dışarıda başka bir devletin sahibi oldukları, vb. sebeplerle Kosova'ya cumhuriyet konumu verilmedi. Bunun yerine, nüfus özellikleri ve jeokültürü göz önüne alınarak, kuzeydeki Voyvodina ile birlikte Sırbistan'a bağlı özerk bir bölge haline getirildi.

Özellikle 1960'lı yıllarda Kosova, adeta federal başkent Belgrat ile cumhuriyet başkent Belgrat'ın çatışma alanına döndü. Etnik gerilimi düşürmek için çabalayan ve tüm tarafları tatmin etmek için uğraşan Tito önderliğindeki Yugoslavya, federal içişleri bakanı A. Ranković'in uyguladığı Sırplaştırma siyasetini sahiplenen Sırbistan ile karşı karşıya idi. 1974 anayasasında tam yansımaları bulan sonuç, Kosova'nın özerkliğinin daha da artırılması oldu. Yetkiler neredeyse tüm hususlarda cumhuriyet seviyesinde idi; sadece Kosova'nın adında cumhuriyet ibaresi geçmiyordu. Tito'nun 1980 yılında ölümünden sonra ülke tüm cumhuriyet ve özerk bölgelerin temsilcilerinden oluşan bir başkanlık kurulunca yönetilmeye başlandı. Üyelerin her biri dönüşümlü olarak Yugoslavya devlet başkanlığı yapıyordu. Dolayısıyla, Kosovalı bir Arnavut olan Sinan Hasani, örneğin, kendi sırası geldiğinde 1986'da Yugoslavya'nın birinci adamı olmuştu (Ancak, daha sonra bir kitap da yazan Hasani, sadece soyca Arnavut olup, siyaseten tamamen Sırp yanlısı idi ve zaten Enver Hoca ile kabalık sınırlarını aşan atışmaları ile meşhurdur).

Hasani'nin Yugoslavya'nın başına geçtiği yıl Sırbistan'ın başına geçen Slobodan Milošević, Karadağ ve Voyvodina'daki Sırplaştırma siyasetini kısa sürede tamamladıktan sonra Kosova'ya yöneldi ve takvimler ona bu konuda en büyük fırsatı sundu. Kosova Meydan Savaşı'nın 600. yıldönümünde, yaklaşık bir milyon Sırp'ı savaşın gerçekleştiği Priştina yakınlarındaki Kosovo Polje düzlüğünde toplayarak adeta birkaç yıl içinde olacakların haberini verdi. 1974 anayasasındaki tüm hükümlerin askıya alınması da o yıl idi.

Yugoslavya'da savaşın en fazla çıkması beklenen yerde en sonra, en çıkmayacak yerde ise hemen başlamasının sebebi, hem Sırlar hem de düşmanları açısından işin kolaylığıyla alakalı görülebilir. Yani kolay işlerin hemen halledilmesi yoluna gittiler. Sloven-Sırp mücadelesi birkaç hafta içinde başladı ve bitti. Sırlarca bırakması, Slovenlerce alması kolaydı. Kosova ise Sırların hiçbir şekilde bırakmayacağı, buna karşılık Arnavutların almaya güçlerinin yetmeyeceği bir yerdi. Bu şekilde bir "küslük dönemi" başladı. Sırp devleti buradaki tüm kurum ve kuruluşlardan Arnavutları uzaklaştırıp heryerde (yüzde 4 nüfusa dayanarak) resmi Sırplaştırma yürütürken, bölgenin yoğun nüfusunun (km² başına yaklaşık 200 kişi) yüzde 90'ını oluşturan Arnavutlar da kendi yeraltı devletlerini kurdular. Örneğin evlerde açılan kurslarla eğitim faaliyetlerini yürüttüler. Çalışmak için yurtdışına gönderilen aile bireylerinin gönderdikleri paralarla geçindiler.

1998 yılının Şubat sonunda, Bosna'daki savaş bittikten tam 2,5 yıl sonra Kosova'nın tam ortasında bulunan Drenica bölgesinde de silahlar patladı ve kısa zamanda yayıldı. Sırların bunu polisiye vaka olarak gösterip görünüşte ordu kullanmamaları ve polis (milicija) güçleriyle halletmeye çalışmaları inandırıcı olmadı. Bosna'da yaşanan tecrübenin ışığında hareket eden uluslararası camia çok fazla gecikmeden harekete geçti. NATO'nun hava bombardıman gücü Sırbistan'ın askeri ve sivil pek çok hedefini yok edip büyük zararlar verdikten sonra, Belgrad yönetimi barış masasına oturmayı kabul etti. Çatışmaların başlamasından bir yıl sonra, 23 Şubat 1999'da Fransa'da Ramboulliet şatosunda imzalanan ve aynı isimle bilinen antlaşmayla bölgenin yönetimi BM'ye devredildi. Bosna için imzalanan Dayton Barış Antlaşması'nın bir uyarlaması olduğu gözlenen bu antlaşma ile Kosova'da bir taraftan uluslararası denetim altında (UNMIK, *United Nations Mission in Kosovo* idaresinde) bir yüksek özerklik tesis edilirken, bir taraftan da BM belgelerinde (1244 no'lu bildirme) ifadelerin Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünü gözetmesine özen gösterilmiştir.

ESKİ YUGOSLAVYA'DAN YENİ BELGRAT'A

Kosova yenilgisinin ardından bir taraftan Sırbistan'daki iç siyasi mücadele hızlandı, bir taraftan da federal ortak Karadağ ile geçimsizlik son raddeye çıktı. Seçimle götürülemeyen ve 15 yıldır tüm dünyayı meşgul eden Milošević, 2000 yılı güzünde bir halk ayaklanması ile devrildi. Yerine yine milliyetçi, ama Batı değerleri ile çalışacağını, en azından çatışmayacağını vadeden kimseler geldi. Ancak yeni Belgrad yönetiminin Kosova için vaat edecek yeni bir şeyleri olmadığı gibi, Karadağ'ı tutmayı dahi beceremediler. Bu ülke önce devletin isminin Sırbistan-Karadağ olarak değiştirilmesini istedi, ardından da 2006 yılında bağımsızlık ilan etti.

Sırbistan'da Karadağ'ın ayrılmasından duyulan tek korkunun hukuki olduğu gözlerden kaçmamıştı. Bunun dışında bu ayrılış çok kimsenin umurunda olmadı. Gözlerden kaçmayan gerçek şu idi: Sırlar, kendileri ile aynı kökten gelen, aynı dili ve dini paylaşan Karadağlılar ile bir arada yaşayamamışlardı. Aralarında etnik, dinsel veya dilsel hiçbir bağlantı olmayan, üstelik yakın ve uzak geçmişteki münasebetleri kanlı sayfalarda ifade edilen Sırp ve Arnavutların, 1990'lar boyunca

herkesin şahitliğinde sergilenen Balkan gerçeği ışığında, nasıl bir arada yaşayacakları sorusunun cevabı bulunamıyordu. Buna esas cevap vermesi beklenen Sırp tarafı, haklı olarak sadece ve sürekli hukuki gerçeklere göndermede bulundu. Kosova Sırp toprağıydı ve ayrılamazdı.

Ancak bu konudaki uluslararası hüküm, belirtildiği gibi, BM'nin Kosova ile ilgili yayınladığı 1244 sayılı bildirme ile kayıt altına alınmıştı. Buna göre uluslararası camia Kosova'yı Yugoslavya'nın bir parçası olarak görüyordu; Sırbistan'ın değil. Karadağ'ın ayrılmasından sonra Yugoslavya hukuken sona erdiğinden, bu hüküm rafa kalktı. Esas sorun ise hukuki değil, fiili gerçeklerdi. Sırbistan tarafı açıkça Arnavutlar ve Kosova ile ne yapacağını bilmiyordu. Bu siyasetçiler Belgrad'ı gittikçe radikalleştirdi; mevcut Batı yanlısı yönetim milliyetçi söylemine güç verirken, tam karşıt bir siyaset izleyen, Batı ile ilişkilerin kesilip Rusya ile birlikte hareket edilmesini savunan aşırı sağcılar da seçmen sayılarını günden güne artırdılar. 3 Şubat 2008 tarihinde, Kosova'nın bağımsızlık ilanının arifesinde yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerini çok az bir farkla Batı yanlısı olduğunu söyleyen Boris Tadić kazandı ama sadece kendi taraftarlarının desteğiyle bu imkânsızdı; Radikal Parti'yi desteklemeyen hemen herkesin oylarını alarak sonuca ulaştı. Bu son cumhurbaşkanlığı seçimlerini hiçbir şekilde Batı yanlılarının zaferi olarak görme imkânı yoktur.

Aksine, Milošević'in devrildiği günlerin simge ismi olan ve güya Batı yanlısı siyasetler izleyen Vojislav Koštunica'nın hükümeti, Kosova bağımsızlığından üç hafta sonra bu yükü daha fazla taşıyamayacağını ilan ederek kendini çökertti. Koštunica'nın eleştirisinde Cumhurbaşkanı Tadić ve Batı yanlısı siyasetler vardı. Tadić ki, son dönemde hiçbir şekilde Radikallerden daha yumuşak davranmamıştı. Yani bundan sonra Sırbistan'da radikallerin karşı seçeneği radikalleşmiş demokratlar olacak ve Batı değerlerini benimsemiş, AB yolunu menzile edinmiş kimselelerin iktidara gelişi, neredeyse hayal olacak. Önümüzdeki Mayıs ayı içinde yapılması beklenen seçimler durumu gözler önüne serecek.

Öte yandan, Kosova'daki Arnavut tarafında da Kasım 2007'de yapılan seçimlerde Arnavutlar ağırlıklı olarak en milliyetçi siyasetçilerine, bağımsızlık mücadelesini silahlı olarak yürüten, şimdi lağvedilmiş Kosova Kurtuluş Ordusu'nun (KLA) önderi olan, şimdiki Kosova Demokratik Partisi genel başkanı Hashim Thaçi'ye oy vermişlerdi. KLA'ya mali gelir sağlamak için de olsa bir dönem kirliliğe bulaştığı ve uluslararası ölçekte suçlar işlediği öne sürülen Thaçi, uluslararası camianın uyarılarına rağmen çok yakında bağımsızlıklarını ilan edecekleri duyurusuyla işe başladı. Bu durumu da Sırbistan'daki artan radikalizmin sebeplerinden biri olarak görebiliriz. Sırp tarafı olumlu yaklaşırsa bile, bu kez uluslararası yönetimden memnun olmayan Arnavutlar bağımsızlıktan başka seçeneğe yol bırakmamışlardı.

ULUSLARARASI TUTUM

Putin'le birlikte yükselen Rusya'nın hatalı tutumu, Kosova meselesinde çözümden ziyade bir gol atma ve yeme meselesine dönüşmüş durumda. Rusya'nın iyice zayıf

olduğu 1995 yılında imzalanan Dayton Antlaşması, muhteva itibariyle Rusya'nın itiraz etmeyeceği bir görünüme sahipti. Bu antlaşmanın, baskı altında da olsa sonuçta bir tarafta yerel (Sırp, Boşnak, Hırvat), bir tarafta da küresel (ABD, AB'liler, Rusya ve belki başkaları) tarafların buluştukları ortak bir noktayı ifade ettiği görülüyor. 1998 yılında Rusya ve Çin'in durduramadığı Sırbistan'a yönelik NATO hava akınları ve ardından gelen Ramboulliet Antlaşması Avrasya güçlerine Batı'nın attığı bir çalım ve gol olarak tarihe geçti. Rusya ve Çin bu esnada çözümün bir tarafında değil, sadece ve sadece Milošević'in yanında duruyorlardı. Bu yüzden, çözüm yolunda atılması gerekli ilk adım olan (cebren) ateşkes, anlamsız şekilde Rusya ve Çin'in hanesine diplomatik yenilgi olarak yazıldı. Buradaki hata bu iki ülkenindi.

2008 yılı başında anlamsız olan şey ise, Rusya ve Çin'in, her ikisi de 1998 yılına göre çok çok iyi durumda olmasına rağmen, eski hatayı tekrarlamış olmalarıdır. Sırbistan bile kendisi çözümler sunarken, Moskova ve Pekin'den gelen tek seda, bağımsızlığın tanınmayacağı tekerlemesi oldu. Bu bir çözüm önerisi değildi, dahası sorunun artarak devam edeceği bir kurulu düzeni öngörüyordu.

Rusya'nın yeni devlet başkanı Medvedev, Putin'in kuklası değil, elhak bir halefi olacağını göstermişe benziyor. Koltuğa büyük bir güçle oturan tecrübeli bir yönetici olarak, dünya siyasetinde de ağırlığını hissettirmesi bekleniyor. Küresel bir güç olarak Rusya dünyanın genel gidişatı üzerinde kendisine belirleyici söz hakkı verecek siyasetler geliştirmek yerine, sadece kendisinden hamilik bekleyenleri kırmamayı sürdürdüğü ve onların taleplerini dillendiren büyük ağabey (veya Sırp'ların diyişi ile *Mayka Rusya* "Rusya Ana") olmayı öngören uygulamalara yeltendiği sürece, durum bugünkünden farklı olmayacaktır. Rusya'nın bir Kosova siyaseti yoktu diyebiliriz. Bu siyaset kısaca "*Belgrat'ın istemediği hiçbirşeyi kabul etmeme*" esasına dayanıyordu ve Moskova'yı Belgrat'a tabi kılıyordu. Hâlbuki Putin Rusyası gözü kapalı bir bağımsızlık itirazı yerine, Sırp önderlerin bile telaffuz ettiği toprak düzenlemesini tanımada bir şart olarak öne sürmeyi deneyebilirdi. Böylece hem çözüme katkıda bulunan, hem de dediğini yaptıran, ağırlığını koyan bir devlet olacaktı. Şimdiki halde ise hem çözümün karşısında duran veya çözüm üretmeyen, hem de diplomaside kaybeden taraf haline geldi ve itibarını büyük ölçüde zedeledi.

Burada bağımsızlık eşittir çözüm denklemini tek çıkar yol olarak görme eğiliminde değiliz. Bu bağımsızlığın tarihsel bir kaçınılmazlık olduğu ortada, ancak süreç daha iyi bir şekilde yönetilebilirdi ve Sırp tarafının asgari derecede de olsa rızası alınabilirdi diye düşünüyoruz. Bunun için, Rusya'nın hatası bağımsızlığı tanımamakta değil, bağımsızlığın mukadder olduğu bu sürece yönlendirici olarak katılmamasındadır.

Uzunca bir zaman Kosova'nın bağımsızlığını telaffuz ettirmeyen ABD'nin bu siyaset değişikliğini akil sebeplerle yorumlamak mümkün değildir. Belki on yıl boyunca UNMIK yönetimini altında Kosova, Sırbistan ve uluslararası camia kademe kademe bağımsızlık fikrine, en azından Belgrat'ın burada unutulmasına alıştırdı diyebiliriz. Washington'un gözünde bu süreç yeterince işlemiş ve vakit gelmiş görünüyor. Arnavut irade ve direnişinin bunda etkisi olduğu gibi, Sırp

tutumunun da etkisi olmuştur. G. W. Bush'un Arnavut asıllı bir aileden gelmesinin ABD yönetiminin bağımsızlığa meylinde etkisi olmuştur diyenler de vardır.

Ancak, özel ve yerel sebepleri ne olursa olsun, 'güncel' küresel bir gözle bakıldığında, Kosova'ya bağımsızlık vermek, bunu yaparken de ufak ameliyatlara giderilebilecek pürüzleri aynen bırakmak ve geleceğe bir sorun yumağı olarak havale etmek açıklanabilir siyasetler olarak durmuyor. Hatta Batılılar Kosova'nın "toprak bütünlüğünü" ısrarla savunmuşlardır. ABD İslam ile üstü örtülü ve adı başka bir mücadele içinde iken, Balkan tarzında da olsa, Sırp dışı nüfusunun yaklaşıklık tamamı Müslüman olan Kosova'ya karşı nasıl bu derece olumlu olabiliyor? Buranın bir suç ve terör, dolayısıyla bölgesel istikrarsızlık merkezi olarak durması ihtimali (kimilerine göre) saklı iken, KLA kökenli bir başbakanın yönettiği bu memleketin bağımsızlığına nasıl bu derece alkış tutulabiliyor?

ABD bunu yapıyor ama Avrupa ülkelerinin de çok farklı durmadıkları görülüyor. Bosna savaşı yıllarında onca katliama rağmen, Avrupa'da Müslüman ülke istemiyoruz (Bosna nüfusunun sadece yüzde 40'ı Müslüman'dı) diye herhangi bir savaşıks hareketına karşı çıkan ülkelerin yöneticileri, bugün dünyanın en yoğun Müslüman nüfuslu bölgelerinden birinin bir Avrupa ülkesi kimliğiyle bağımsızlık kazanmasından kıvanç duyuyorlar. Üstelik Avrupa ülkelerinin önemli bir kısmı güncel ve tarihi siyasetlerinde genel olarak Arnavutlardan çok fazla Sırp'ların yanında duruyorlar. Kosova'ya Belgrat'ın rızası harici verilecek bir bağımsızlığın Sırbistan içindeki tek kesin etkisi Radikallerin gücünün artması, diğerlerinin de iyice radikalleşmesi, böylece Sırbistan'ın Avrupa dışına çıkmasıdır. Romanya-Bulgaristan-Yunanistan üçlüsüyle Balkanları doğudan güneye doğru çeviren Avrupa, sorunlu yarımadanın batısından ümidini kesmemiş ise, Kosova'nın bağımsızlığı için yapılan ameliyatın daha dikkatli olması gerekirdi.

BEKLENEN VE BEKLENMEYEN SONUÇLAR

Şu haliyle Arnavut milleti, Alman ırkına benzemiş durumda: Almanya ve Avusturya adlı iki devlet ve İsviçre'de kurucu unsur konumundaki Alman asıllı topluluğa karşılık, Arnavutluk ve Kosova adında iki devlet ve Makedonya'daki hatırı sayılır Arnavut nüfus. Makedonya'nın İsviçre olduğu gün herkes rahatlar ama bugün bu ülkedeki nüfusun üçte birini oluşturan Arnavutların ayrılıkçı duyguları depreşmeyecek mi veya Kosova'dan buraya ayrılıkçı düşünceler satılmayacak mı? Kosova birgün bir şekilde Arnavutluk'u ilhak etmedikçe, Tiran üzerinden bir Büyük Arnavutluk depreşmesinin imkân dâhilinde olmadığını düşünenler açısından, uluslararası baskı da büyük olacağı için, bu yönde bir hareketlenmeye ihtimal verilmiyor. Dünya Kosova'nın Makedonya'nın istikrarını bozacak girişimlere yeltenmesine göz yummayacaktır. Üstelik bağımsızlık alındıktan sonra Kosova'da aşım fikirlerin zamanla törpüleneceği, ılımlı siyasetlerin öne çıkacağı beklentisi var. Ancak bu beklentiler Balkan gerçekleriyle her zaman uyuşmayabilir. 1992 yılına kadar daima aynı devletlerin sınırları içinde yaşamış olan Kosova ve Makedonya Arnavutları, geleneksel ilişkilerini devam ettirmek isteyecekler ve çok daha büyük bir hareket serbestisi talep edeceklerdir. Bunun tabii sonucu ise, Makedonya'nın batısının hukuken olmasa da, fiilen Kosova ve belki Arnavutluk ile bütün-

leşmesi olacaktır. Bunun uzun vadeli siyasi sonuçları içinde yüksek bir özerklik talebini görmek doğal olacaktır. Bu ise nihayetinde yeni bir bağımsızlığı gündeme getirecektir.

Siyasal sınırların etnik sınırlara doğru zorlandığı bir ortamda Makedonya konusunda çok fazla iyimser olmamak gerekir. Ancak elde fırsat var iken Mitrovica'nın kuzeyi ile Preševo vadisi arasında bir değıştokuş ile geleceğe havale edilmiş sorunların bir kısmı traşlanmış olurdu. Bu iki bölgenin nüfusları da birbirine yakındır; yani tam bir mübadele olmuş olacaktı. Bosna için hazırlanan bir sürü barış tasarısında Doğu Bosna'da Boşnak denetiminde bulunan bölgelerin batıdaki kimi Sırp bölgeleriyle değıştirilmesi ve sınırların düzleştirilmesi için çok çaba sarfedilmişti. Ancak Bosna'daki nüfusun etnik dağılımı hiçbir şekilde bir düzeltmeye, törpülemeye izin vermiyor. Kosova'da ise buna hem imkân var iken, hem de taraflar bu konuda son derece istekliken toprak takası yapılmadı. Hatta Sırbistan sınırları içerisinde kalan Kosova'nın hemen doğusundaki Preševo bölgesinin bir kısmı Arnavutlara verilmeden, sadece Kuzey Kosova yörelerini Sırlara bırakarak dahi bir uzlaşma sağlanabilirdi ki, bu Belgrat tarafındaki akil kimselerin tasarısı idi. Böylece Prizren-İpek hattındaki Sırlar Kosova yönetimine, Preševo'daki Arnavutlar ise Sırbistan yönetimine karşılıklı emanet olarak bırakılmış olacaktı. Burada önemli bir hata yapıldığını düşünüyoruz.

Rusya eski devlet başkanı Putin'in giderayak yaptığı açıklamada Kosova'nın bağımsızlığının Kıbrıs Türklerine misal teşkil edeceğini söylemesi, ancak bir dış siyaset gafı olarak görülebilir. Buradaki karşılaştırma *kıyas-ı ma'al-fârik*'tir. Esas endişe edilmesi gereken şey Bosna'daki Sırp Cumhuriyeti olmalıydı. Bosna Sırları arasındaki "en ılımlı" kimse olarak bilinen Milorad Dodik'in yönettiği Sırp Cumhuriyeti (Republika Srpska) baştan beri Kosova'nın bağımsızlık ilanı durumunda kendisinin de bunu yapacağı tehdidini savuruyordu. Şu an Bosna anayasası olarak da işlevi bulunan Dayton Antlaşması'nın yerini alacak ve üç tarafın da imzaladığı yeni bir antlaşma olmadıkça, hukuki olarak buna imkân bulunmuyor (İlginç şekilde, Kosova'nın bağımsızlık ilan ettiği 17 Şubat 2008 tarihinden beri Dodik ve Bosna Sırlarının kurduğu cümleler, Kosova'nın bağımsızlığının Bosna tarafından tanınmasını engellemek üzerinde yoğunlaştı ve bağımsızlık tehditleri unutuldu). Hâlbuki Sırp Cumhuriyeti sahip olduğu haklar bakımından pek çok bağımsız devlete parmak ısırtacak durumda. Kendi ordusunun olduğunu söylemek bile bu konuda yeterli. Ancak hiçbir şekilde Bosna'dan ayrılma yolu bulunmuyor. Esasında Belgrat yönetiminin Kosova için istediği de böyle bir şeydi: Bağımsızlıktan az, özerklikten fazla bir konum.

Kosova'nın ayrılması büyük ölçüde fiili gerçeklere bağlı olarak gelişti. 1974 anayasası bu hakkı tanıyordu ama 1989'da kaldırıldı. Milošević'in icraatlarına itiraz başkadır, bağımsızlık için yürürlükte olmayan bir anayasaya müracaat başkadır. Bir barış değil teslim antlaşması olarak görülmesi gereken Ramboulliet ile başlayan süreçte ortaya çıkan belgeler, kimilerince tartışılabilir, Kosova bağımsızlığının yolunu açtı. Bunlar şimdilik Bosna Sırp Cumhuriyeti için bulunmuyor. Şu durumda Belgrat'ta yazılmış eski hukuk belgelerine göndermede bulunmak ger-

çekçi görünmüyor. Sırbistan'ın Osmanlı'dan ayrılması ne kadar hukuki temelde gerçekleştiyse, Kosova'nın bağımsızlığı da aynı yollardan gerçekleşmiştir.

KKTC'nin ne Kosova, ne de Sırp Cumhuriyeti ile karşılaştırılır tarafı vardır. KKTC Kıbrıs'tan kopmuş/koparılmış bir bölgeyi anlatmıyor. Dolayısıyla esas devletin Güney Kıbrıs Rum Kesimi olması sözkonusu değildir ki, KKTC'nin bağımsızlığının tanınması konuşulsun. Esas devlet Rumlar tarafından yıkılmıştır, Türkler de kurtarabildikleri bölgede, Türkiye'nin uluslararası antlaşmalarla belirlenmiş yetkilerine istinaden yardımıyla, kendi devletlerini kurmuşlardır. KKTC'nin bağımsızlığı konusundaki sohbetler hukuki değil, siyasi tercihler üzerinde olacaktır; nitekim öyledir. İki toplumlu yapıyı kabullenmeyen ve Türkleri zamanla eritilip yok edilecek bir azınlık olarak görmek isteyen Rumlar, sonuçta iki devletli bir adanın ortaya çıkışına kendileri sebep olmuşlardır. Bugünkü Rum yönetimi KKTC'ye bağımsızlık namına bir şeyler verecek veya alacak bir konuda değildir. Zira aralarında aynı ada üzerinde bulunmak dışında hukuki bir bağ bulunmamaktadır. Türkiye bir barış harekâtında bulundu, 9 yıl sonra KKTC kuruldu; NATO bir barış harekâtında bulundu, 9 yıl sonra Kosova Cumhuriyeti kuruldu. Benzerlik belki sadece bundan ibarettir. Öbür türlü, bu ikisinin doğası tamamen farklı özellikleri barındırır.

Putin aslında, bağımsızlıktan üç gün önce bunun küresel bir bağımsızlık dalgasına yol açacağını ima eden Rus dışişleri bakanı Sergey Lavrov'a göre arifane konuştu. Elbette KKTC örneğinin yerinde olmadığını farkındaydı. Yerinde olan örnekleri ise Rusya'nın kaşındığı Abhazya ve Güney Osetya ile, muhatap olduğu Çeçenistan oluşturuyor. Tarihin işleyişinde her kademede belirleyici olan nihayetinde güçtür. Çeçenistan'a bağımsızlık verdirecek bir baskı ortamı ortalıkta gözüküyor. Ancak Gürcistan'dan kopan bölgeler için durum böyle değil. Rusya bunların bağımsızlığını tanır, NATO da Gürcistan'ı savunmaya geçerse, esas küresel gerilim o zaman çıkar. Ortodoksluk paydasının sağladığı "iman bağı" ile Kıbrıs Rum Kesimi'ne daha yakın durması dışında, KKTC'nin bağımsızlığının Rus jeopolitiğinde fazla bir anlamı olmasa gerektir. Dolayısıyla Kosova'ya hiç benzemeyen KKTC'nin bağımsızlığının tanınması, bu birincisiyle aynı şartlara paylaşan Abhazya ve G. Osetya için kapıları sonuna kadar açacaktır. Çeçenistan için ise hodri meydan!

TÜRKİYE'NİN ADI SADECE BELGRAT'TAKİ ELÇİLİKTE Mİ?

Türkiye Bosna savaşı yıllarında oluşturulan Batı Temas Grubu'nda yoktu, olması da zordu. Savaştan sonra oluşturulan ve hiçbir işlevi olmayan Dayton barış sürecini izleme kuruluna bütün İslam dünyasını temsilen üye oldu. Hâlbuki Kanada bile bu kurula kendini temsilen üyeydi. Türkiye, daha sonra oluşturulan Kosova Temas Grubu içinde de yer almadı (Üyeleri: ABD, Rusya, İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya). Bunu yeterli ağırlığının olmamasına, iç sorunlarla meşgul olmasına ve sözkonusu dönemlerdeki hükümetlerin böyle bir derdinin bulunmamasına yorabiliriz. Askeri konularda kendisine çok fazla başvuru Türkiye'ye sivillerin masasında yer verilmemesi, Bosna ve Kosova'da bugüne kadarki uluslararası yönetimlerde hiçbir Türk'ün bulunmaması gerçekten onur kırıcıdır (Afganistan'daki Hik-

met Çetin yönetimini ülkemizin diplomatik bir başarısı değil, Batılıların bir talebi olarak görmek gerekir; bugün orada daha fazla olmamızı talep ediyorlar).

Kosova'daki sürecin tamamen dışında kalan ve hiç fikri alınmayan Türkiye'nin, bu bölgenin bağımsızlık ilanını tanımaktaki yarışı ön sırada bitirmesini nasıl yorumlayabiliriz? "*Kosovalı kardeşlere karşı görevin yerine getirilmesi*" (dolayısıyla ora halkının kalbinin kazanılması) dışında bunun bir açıklaması olabilir mi? Türkiye'nin böyle bir görevi, dolayısıyla mecburiyeti mi var, yoksa tarihi sorumlulukları mı var? Bunun ayrımını iyi yapmak gerekir. Ruslar Sırp kardeşlerine karşı görevlerini yerine getiremediler ve diplomasi alanında rezil oldular. Türk diplomasisi Kosova'yı acil tanıyarak saygınlık mı kazandı? Amerikan bayraklarıyla kutlama yapan Arnavutların kazandığı saygınlık ne ise, Türkiye'nin kendisi dışında gelişen bu süreçte en öne atılmasıyla kazandığı saygınlık da daha fazla değildir. Eğer Ankara'nın tanınması ABD'den önce gerçekleşseydi, belki farklı şeyler söylenebilirdi.

Türkiye tarihi sorumluluklarını ve güncel gerçekleri dengeleyerek, ikincisini tabii ki daha fazla gözeterek hareket etmek durumundadır. Kosova savaşı başladığında zamanın dışişleri bakanı İsmail Cem hemen Belgrat'a gitmişti. Bu çok saygın ve kaydadeğer bir davranıştı. Şimdiki bakanımız Sayın Ali Babacan da Kosova'nın bağımsızlık ilanı sırasında veya akabinde Belgrat'ta olmalıydı. Konuşulacak şeyler elbette sonuca etki etmezdi ama diplomaside esas olan varlığını, dolayısıyla gücünü hissettirmektir. Fikrini kabul ettirmek bundan sonra ve buna bağlı olarak gelir. Esas böyle bir ziyaret Türkiye'nin saygınlığına katkıda bulunur ve belki, küçük bir ihtimal, Belgrat elçiliğini Sırp taşkınlığından korurdu.

Bundan daha önemlisi, aynı temasın paralel bir düzlemde, tabii ki telefonla Moskova ile kurulmasıydı. Rusya'ya doğalgaz çalımı atmamakla övünen Türkiye'nin, pek çok alanda önemli bir ortak olabilecek bu ülke ile arasına lüzumsuz kara kediler sokmaması gerekiyor. Rusya ile ilişkilerin iyi yönetilmesi, Türkiye'nin çıkarlarının korunmasında, en önemlisi Türkiye'nin diplomasideki ağırlığının hissettirilmesinde Washington ile ilişkilerden daha az önemli değildir. Kosova'nın bağımsızlığında ipi önde göğüsleyen Türkiye, en azından Medvedev'in kutlanmasında da böyle bir şey yapabilirdi. Bunda geç kalmış da değil. Medvedev'in açıklamaları Türkiye ile ilişkilere büyük önem vereceğini gösteriyor. Eski doğalgaz patronunun bu tavrı anlaşılır gözüküyor. Türkiye bu fırsatı kaçırmamalı, bu arada Kosova meselesini de masaya getirip, belki gönül almalıdır.

PRİŞTİNA'DAN BEKLENENLER

Bir ülkenin bağımsızlık kazanmasından daha önemli olan şey, ora halkının bağımsızlığı kafaya koymasıdır. Devlet geleneği olmayan veya uzun süre bundan ayrı kalmış toplulukların, zahmetli veya zahmetsizce edinilsin, bağımsızlığı sindirmeleri kolay olmamaktadır. Bu hem halk tabakası, hem de yönetici sınıf için böyledir. Amerikan bayrakları ile bağımsızlık kutlamalarında bu acemiliği görüyoruz. Bağımsızlık milli gurur ile verilen bir mücadelenin sonucudur. Bir bağımlılıktan kurtulup öbürüne yelken açmanın adı bağımsızlık olamaz. Arnavut kutlamacılar

adeta bölgeyi işgal için gelen Amerikan kuvvetlerine sevgi gösterisi düzenler gibiydiler. Kurtarıcı olarak görülen başka bir ordu geldiğinde sevgi gösterilerinde bulunulmasının örneği çoktur, ancak Kosova'da bugün yaşananlar, eğer böyle bir şükran sunmak gerekiyorsa, on yıl önce yaşanmalıydı. Bugün yapıldığında Kosovalı Arnavutlara sadece ve sadece saygınlık yitirtir. Bu, Türk veya İtalyan bayrakları sallandığında da böyle olacaktır.

Uluslararası güçler burada belirsiz bir zamana kadar kalmaya devam edecekler ve bu durum Kosova'nın iç ve dış siyasetini etkileyecek, en azından Priştina'daki yetkililer yanibaşlarında daima kendilerini gözetleyen güçlü adamların olduğunu bileceklerdir. Olmayan bir devlet geleneğinden gelen bağımsızlığı hazmedememiş siyasetçilerin bu uluslararası gözetim altında nasıl bir Kosova siyaseti uygulayacakları merak konusudur. Yeni Kosova bayrağının yerel olmayıp, tamamen AB öğeleri ile çizilmiş olması bu konuda her şeyi söylemektedir. İdaresiyle ABD'ye, sorunlarıyla AB'ye havale edilmiş dünyanın bu en genç devleti, en başta itibar sorunu taşıyacaktır.

Şu günlerde Arnavutluk'un NATO üyeliğinin yüksek şansının olduğu ifade edilirken, yakın bir gelecekte Kosova için de bunun telaffuz edilmesini bekleyebiliriz. Ülkenin toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını temin için sürekli uluslararası himayeye ihtiyaç duyulmasının ve de olumsuz etkileri mukadder olacak Büyük Arnavutluk denemelerinin önüne NATO üyeliği geçebilir. Bu aynı zamanda, Kosova'nın mevcut kıt kaynaklarla geliştiremeyeceği savunma sisteminin NATO eliyle daha iyi gelişmesi anlamına gelecektir.

İktisaden dışı, daha doğrusu dış yardıma bağımlılık çok sürecek gibidir. Birkaç maden dışında bölgenin yeterli kaynağının bulunmayışı ve sanayinin gelişmemiş oluşu, kısa vadede bir toparlanmaya imkân tanımıyor. İstikrardan duyulan kuşku ve küçük nüfus, yabancı yatırımcıya bir cazibe sunmayacaktır. Bu yönlerden Kosova, işgücü ihraç eden kimliğini uzunca süre koruyacak gibidir. Slovenya ve Makedonya'dan daha küçük olmayan ülke, istikrar adına en azından Makedonya'nın gelişmişlik seviyesini yakalamak zorundadır.

Esas sorun ise ülkedeki Arnavut dışı nüfusa ne olacağıdır. Sunulan reçeteler çokuluslu ve çokkültürlü bir Kosova'yı şart koşsa da, mevcut nüfus yapısıyla başka halklardan ancak küçük azınlıklar olarak bahsedilebilir. İbar nehrinin kuzeyindeki bölgelerin tüm askeri tedbirlere rağmen Sırbistan ile bütünleşik kalacağı ve Arnavut erkinin buralara giremeyeceği kesin gözüktüyor. Buna mukabil, ceplerdeki Sırp nüfusun eriyip yok olmasının çok fazla sürmeyeceği öngörülebilir. Bağımsız başkent Priştina'nın Sırp azınlık diye bir sorunu kalmayacak gibi. Goranlar kenar ve dağlık bir bölgede yaşadıkları için, merkez siyasetlerden çok fazla etkilenmeleri beklenemez. Önemli bir kısmının kentli nüfusa dâhil olduğu Türk ve Boşnaklar, Arnavut çoğunluğun idare edeceği hükümetin ve belediyelerin önündeki en büyük sınav olacak. Sayıları çok fazla olmayan Türk ve Boşnakların hiçbir şekilde Arnavutların başını ağrıtmaya imkânı bulunmuyor. Onların fazla olmayacak taleplerini karşılamak zor olmasa gerektir. Öte yandan, aşırı kavmiyetçi Arnavut yöneticilerin yürüttüğü siyasetlerin Türk ve Boşnaklar nezdinde rahatsızlıklara sebep olması, Karadağlıların Sırplarla bir arada yaşayamaması gibi, Priştina

yönetimi için kötü bir not olarak tarihe geçecektir. Etnik geçimsizliklerin sonucu teşekkül eden Kosova'nın bugün fazla bir etnik sorunu bulunmamaktadır. Bunu da idare edemezlerse, Kosova devleti beklentilerin çok uzağında kalacak ve ortalama bir Balkan vakası olmanın ötesine geçemeyecektir. Bu ise Lavrov'un dediği gibi, Avrupa'nın burada gerçekten ölümüdür. Tabii, Sırp nüfusun Arnavut yönetiminde yaşaması ihtimali artık konuşulmayacaktır.

Abstract

The independence granted to Kosova in February 2008 seems an acceleration of the historical process. But the very headiness and carelessness, though the past 10 years, contain potential and new problems of the period before us. Western countries made a great mistake by referring these problems to the future. Mistake of Russia was to support Serbian discourse unconditionally, instead of producing its own Kosovo politics. Thus, they failed to see even the proposals for solution in the Serbian side. The Kosovars will unlikely learn being independent so easy. Economical difficulties will not leave the country for a long time, but expectancies will focus on controlling influence of ethnical behaviour on the politics.

Keywords: Kosovo, Serbia, Albanians, Serbians, USA, EU, Russia.

KAYNAKLAR

- Bieber, Florian - Daskalovski, Židas, *Understanding the War in Kosovo*, London, 2003.
- Bogdanović, Dimitrije, *Knjiga o Kosovu*, Beograd, 1986.
- Burns, R. Nicholas, "The Outlook for the Independence of Kosovo", <http://www.state.gov/p/us/rm/2007/83120.htm>
- Emiroğlu, Hüseyin, *Kosova Sorunu. Soğuk Savaş Sonrası*, Ankara, 2006.
- Hasani, Sinan, *Kosovo: Istine i Zablude*, Zagreb, 1986.
- Horvat, Branko. *Kosovsko Pitanje*, Zagreb, 1989.
- Judah, Tim, *Kosovo: War and Revenge*, Yale Univ. Press, 2002.
- Karatay, Osman, *Kosova Kanlı Ova*, İstanbul, 1998.
- Kupchan, Charles A., "Independence for Kosovo", *Foreign Affairs*, November/December 2005.
- , *Serbia's Final Frontier?* foreignaffairs.org, March 12, 2008.
- Malcolm, Noel, *Kosova. Balkanları Anlamak İçin*, İstanbul, 1998.
- O'Neill, William G., *Kosovo: An Unfinished Peace*, Boulder - London, 2001.

Osman Karatay

Weir, Fred, "Kosovo Independence: Russia Warns of Separatist Storm", *The Christian Science Monitor*, February 20, 2008.

Yılmaz, Murat, *Kosova Bağımsızlık Yolunda*, İstanbul, 2006.

<http://www.chinaview.cn>

<http://www.globalresearch.ca>

<http://www.nytimes.com>

<http://setimes.com/>